ΜΟΥΣΙΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

Η ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΜΦΩΝΙΚΗ

ΥΠΟ ΤΟΝ ΜΠΡΟΥΝΟ ΒΑΛΤΕΡ

ΥΠΟ ΤΟΥ κ. ALEX THURNEYSSEN

Σε μιά εποχή αδέβαια, όπως ή σημερινή, πού κάθε έννοια έχασε τήν άρχικήν της σημασία, πού ή επιπολαιότης στήν έκτίμησι των πραγμάτων, ή θορυβώδης διαφήμισι καί κάποια άξεμνη σπουδή στήν αναγνώρισι άμφιβόλων άξιών, έχουν αμβλύνει τήν κρίσι μας αίσθησι γιά τά μεγάλα καί τά γνήσια, κάνει καλό νά θυμηθή κανείς πάλι μιά φορά τί θά πή «καλλιτέχνης».

Γιατί, άς εξμαστε ειλικρινείς: Γίνεται μεγάλη κατάχρησι αύτοῦ τοῦ ονόματος. Σήμερα κάθε μικροφιλόδοξος άνθρωπάκος, πού έμαθε λίγα πράγματα καί αύχαριστημένος άπό τόν έαυτόν του, μέ παραφουσκωμένες άξιώσεις κατορθώνει νά γίνεται λόγος γιά τό μικρό του άτομο, είναι καλλιτέχνης, ή τολλάχιστον τοῦ δίνουμε αύτό τό όνομα. Καί δέν άρνοῦμαι βέβαια, πώς είναι σπουδαία τέχνη νά κάνη κανείς τούς άνθρώπους νά τόν νομίζουν αύτό πού θά έπιθυμούσε νά είναι, χωρίς νά τό έχη έπιτύχει, άλλά αύτή τή στιγμή φυσικά δέν μιλοῦμε γιά τέχνη αύτοῦ τοῦ είδους.

"Οχι! Ό καλλιτέχνης δέν άναλαμβάνει μιά άργασία, πού μπορεί νά έκτελεσθή όπως θέλει ή όπως τοῦ άρέσει. Κάνει κάτι, γιά τό όποῖον αίσθανεται προαιρημένον τόν έαυτό του. Άλλά «πολλοί είναι οί κλητοί καί λίγοι οί έκλεκτοί». Στήν περίπτωσί μας αύτό σημαίνει πώς δέν είναι άρκετό ένα μεγάλο φυσικό ταλέντο. Δέν φτάνει κάν μαζί μ' αύτό καί ή άπόκτησι γνώσεων γιά νά έχουμε τόν καλλιτέχνη. Καί έδῶ, όπως καί παντοῦ άλλοῦ, τήν τελειωτική λέξι θά τήν πῆ ό άνθρωπος. Άπό τόν χαρακτῆρα του, άπό τόν τρόπο πού αίσθάνεται καί σκέπτεται γιά κάθε τί σχετικό μέ τήν τέχνη, άπό τόν τρόπο πού ρυθμίζει τή ζωή του άπέναντί της, μᾶς παρουσιάζεται άνάλυση ή εἰκόνα τῆς προσωπικότητός του. Γιατί καλλιτεχνίς είναι καί θά μείνη στήν αύστηρή σημασία τῆς λέξεως μιά προσπάθεια, πού άπαιτεῖ συγκέντρωσι πρό πάντων ήθικῶν δυνάμεων. Έπομένως δέν άρκεῖ ή φυσική προδιάθεσι γι' αύτήν, άλλά χρειάζεται ίδίως έπίγνωσι ώρισμένων υποχρεώσεων. Καί ή βασικώτερη άπ' αύτές είναι ή ίσόβια έξυπηρέτησι ένός άνώτερου ίδανικοῦ, χωρίς ύπορφάνι, χωρίς έπαρσι, χωρίς μικροσυμφεροντισμούς, χωρίς ν' άπογοητεύσουμε, όταν άνακτήσουμε πάντα τά έπιτεύγματα τό «καλλίτερο χωρίς νά κουραζόμαστε όταν έπιτεύξωμεν διαρκῆς τήν τελειοποίησι, χωρίς τέλος νά λησμονοῦμε, ούτε μιά στιγμή, ότι κάθε Μεγάλο, πού συνέλαβε ή άνθρώπινη διάνοια ή έθνικοποίησε σ' αύτόν τόν κόσμο ά-πήδησε άπό τήν αίωνία πηγή τοῦ πόνου καί ὅτι μόνο τό μικρό αύτό πρῶτο είναι ίκανό νά γεννήση τήν γνῶσι, πού άπαιτεῖται πρός τέλεια κατανόησι τοῦ ὄβρυς καί τῆς βαθύτητος τῆς ζωῆς καί κατά συνέπειαν πρός τέλειαν δημιουργικήν τέχνη.

Όμολογῶ πώς τήν κατεθύνσιαν αύτήν έβλεπε στίς σκέψεις μου ή μεταξύ μας παρουσία τοῦ Μπρούνο Βάλτερ, γιατί στό πρόσωπό του ἐρίσκω τό ὡραῖο παράδειγμα ἑνός ἀληθινά μεγάλου καί γνήσιου καλλιτέχνου, πού συνδυάζει ἐν ἁρμονίᾳ τήν μεγαλοφυΐαν καί τήν τεχνικήν ἱκανότητα τοῦ ἀναλημιουργοῦ μέ τίς ἀνώτερες ἀνθρωπιστικές ἰδιότητες. Μιά τρίφωνη συγχορδία εἶναι ἡ βάσις δλης τοῦ τῆς ὑπάρξεως: Ἀπλότης, καλοσύνη καί ἱκανότης πρός πάντοτε νέους ἀνθουσιασμούς γιά κάθε ὡραῖο καί εὐγενικό. Αὐτή χαρίζει στήν φυσιογνωμίαν τοῦ ἀπαρέμκνοντάστου αὐτοῦ ἀνθρώπου μιά παιδική σχεδόν ἔκφρασι, παρ' ὅλα τά καταφανῆ ἴχνη μιᾶς ζωῆς, γεμάτης ἀπό σκληρούς ἀγῶνας καί πολλές πικρίες. Εἶτε τόν παρακολουθοῦμε νά διευθύνῃ, εἴτε συνομιλοῦμε ἁπλᾶ καί φιλικά μαζί του, αἰσθανόμαστε μέ κατάπληξι, πῶς μέσα του κυριαρχεῖ μονάχα μιά σκέψι, μονάχα μιά ἀνάγκη: νά δώσῃ, νά σκορπίσῃ, νά κάνῃ τούς ἄλλους εὐτυχισμένους. Καί νομίζω, πώς ἀκριβῶς ἡ ἁπλοϊκή του, ἡ ἀλτρουϊστική χαρά, πού αἰσθάνεται μέ τή σκέψι, πώς μπορεῖ νά ξωντανεψῇ κάθε μεγάλο καί εὐγενικό, χαρίζει στήν ἁρμηνείαι του, τή γοητεία καί τή δύναμι τῆς πειστικότητος, πού ἐξαιτίας τήν ἐξκαιρία νά ἀντιληφθοῦμε καί νά θαυμάσωμε αὐτό δυό του συναλλαγές.

Καί θά μᾶς δώσουν νά καταλάβωμε τήν ἀντιληψί του περί τέχνης λίγα λόγια, πού μοῦ εἶπε ὅταν μιλήσαμε γιά τήν εὐγνωμοσύνη μερικῶν μουσικῶν τῆς ὀρχήστρας μας γιά τόν ἀδιάκοπον τόν ἀλάγιστες αὐτές μέρες ἀπό τήν σοφίαν καί τήν πεῖραν του: «Δέν τούς ἐξήγησα, μοῦ εἶπε, παρά μερικά ἁπλᾶ, ἴσως μάλιστα στοιχειῶδη πράγματα. Καί ὅμως πιστέψτε με: Χρειάστηκε ὁλόκληρη ἡ ζωή μου ὡς τώρα γιά νά βῶ καί νά καταλάβω τήν ἀλήθεια τῶν ἁπλῶν αὐτῶν πραγμάτων. Σᾶς βεβαιῶ, πώς δέν λέω ὑπερβολές ἄν σᾶς πῶ ὅτι ἐπί σαράντα χρόνια ζηλαφιδόμα στό σκοτάδι καί τώρα μόλις, πού εἶμαι ἐξήντα τόν χρόνων, φθάνω στό σημεῖον νά πῶ, πώς ἐλπίζω πιά νά μπορῶ κι' ἐγώ νά κάνω κάτι καλό γιά τήν τέχνη μου».

Στήν ἁπόλυτα, λοιπόν, ἠθικήν ὁσβαρότητα, πού μᾶς δείχνουν τά λίγα αὐτά ἀπροετοίμαστα λόγια μιᾶς φευγαλέας στιγμῆς, χρόβεται κατά βάθος ὅλο τό μυστικόν τῶν κατακλπκητικῶν του καλλιτεχνικῶν ἄθλων. Γιατί ὅποιος προσφέρει τόσον ἀσυνήθιστα μεγάλα καί ἐξακολουθεῖ νά ἀνακτεται καί νά μιλῇ γιά τόν ἑαυτό του καί τό ἔργο του μέ τόση μετριοφροσύνη, ἐχει μέσα του — αὐτό πιά εἶναι αὐνόητο — μιά δυνατή θέλησι πρός τελειοποίησι πού συμπαρασύρει, ἐλκύει μέ τήν ὑποβλητική τήν ἐπίδρασι ὅλους μας.

Τί κατορθώνει αὐτή ἡ θέλησι, τό εἴδαμε ἄλλη μιά φορά τήν παρομοίνη Δευτέρα. "Οτι ἡ ὀρχήστρα μας δέν εἶναι πρώτης τάξεως καί ἐπί τοῦ παρόντος δέν μπορεῖ ἀκόμη νά γίνῃ δεδομένον ὅτι λείπουν ὡρισμένες προϋποθέσεις γι' αὐτό, εἶναι σ' ὅλους μας γνωστό. Ἀλλά πάντως πρέπει ν' ἀναγνωρίσωμε, ὅτι τό συγκρότημά μας στίς δυό αὐτές ἑβδομάδες μέ τόν Μπρούνο Βάλτερ ἔμαθε πολλά καί πολύτιμα, πού ὡς τώρα δέν ἤξερε. Πότε ἀκούστηκαν αὐτά τά αἰθέρια πιανίσσιμα; Πότε παρατηρήθηκε στό παίξιμό της αὐτή ἡ λεπτόλογη ἀκρίβεια; Πότε ἀπολαύσαμε αὐτές τίς διαφορες ἀναπαλύσεις ἠχητικές ἀποχρώσεις; Πότε ξεκρόμισαν τόσο καλά καί τόσο ἄφοτα ἡ μουσικές φράσεις; "Οποιος θέλει σ' ἄκουσε ὅλα αὐτά, ἁπλούστατα δέν ἦταν διαταθειμένος νά τ' ἀκούσῃ καί φυσικά δέν μπορεῖ κανείς νά τόν βοηθήσῃ γιά ν' ἀντιληφθῇ.

Ἀπό τό πλούσιο, σχεδόν ὑπερπληρουμένο πρόγραμμα ξεχώρισαν ὡς ἐξαιρετικές ἐπιτυχίες ἡ «Λεονόρα Νο 3» τοῦ Μπετόβεν, πού τό συγκινητικό της πάθος ἔφθασε σπάνια μέ τόση ἔνταση ὡς τίς καρδιές μας. Ἔπειτα ἡ «Συμφωνία τοῦ Διός» τοῦ Μότσαρτ, ἐμπνευσμένη ἀπό τό ἄφθαρτο ἀρχαῖο ἑλληνικό πνεῦμα, τῆς ὁποίας τό ἀνεκτείμητο πολυφωνικό θρησκα ξεδιπλώθηκε αὐτή τή φορά σ' ὅλη του τή μεγαλοπρέπεια καί μπορέσαμε μέσα στήν λαμπρότητα τοῦ πνευματικοῦ του κόσμου νά ξεγνήσουμε ἀκόμη καί τήν πιό λεπτή κλωστίτσα του.

"Οτι ὁ Βάλτερ κατόρθωσε νά δώσῃ καί σ' αὐτήν ἀκόμη, τήν μέ ὅλην βεβαρημένην αἰσθηματικότητα τῆς Μουσικῆς τοῦ Στράους, μιάν ἀνταύγεια ἀληθινοσυμφώνου συγκινήσεως, ἔτσι ὁδηγώντας τήν ἀλήθεια, ὅτι κάθε τί πού πάρτει στά ὑπερφυσίκινητα χέρια του γίνεται πολύτιμο. Παρ' ὅλα αὐτά, ἐδῶ ἦταν ἀδύνατον νά κρυφτοῦν μερικές ἐλλείψεις τῆς ὀρχήστρας. Γιά τόν Στράους χρειάζονται, ἰδίως ἀπό τό μέρος τῶν πνευστῶν ἀληθινοί δεξιοτέχναι γιά νά κάνῃ δλη τήν ἐνθύτωσι ποῦ μπορεῖ νά δώσῃ ἡ μουσική του.

Ἀπερίγραπτα ὡραία στήν ἠχητική ἀπόδοσι ὅπως καί στό νόημά της ἡ εἰσαγωγή τοῦ «Λόενγκριν». Ἀλλά ἐξαιρετική αὐγνωμοσύνη τοῦ χρειαστοῦμε γιά τό Εἰδύλλιο — Σίγκφριντ πού ἄκουμε τόσο σπάνια. Παρασύρεται κανείς πάντα ἀπό τή λεπτόσκοπη γοητεία αὐτοῦ τοῦ ἄργου. Ἴσως γιατί σέ κομμιά ἄλλη του σύνθεσι ὁ Βάγνερ δέν παρουσιάζεται τόσο ἐλεύθερος, τόσο ἁπλός, τόσο ἀμέριμνος, τόσο ἀπαλλαγμένος ἀπό σκέψεις, τόσο ἀσυγκράτητος καί σπραγμένος ἀπό μιά ἐφοτερική γαλήνια αὐτυχία, ὅσο σ' αὐτόν τόν ὕμνον πού ἔγραψε γιά τήν γυναῖκα ἡ ὁποία φτινόταν προαιρημένη ἀπό κάποιο ἀνώτερο πεπρωμένον νά ζήσῃ δίπλα του καί νά δοκιμῇ μιά τέτοια ἐπίβρασι σ' αὐτόν τόν ἔθιον καί τό ἔργο του.

Ὁ Βάλτερ παρεδόθηκε ὁλόψυχα σ' αὐτό τό ἐρωτικό ποίημα τῆς μουσικῆς δωματίου μέ μιά ἐσωτερικότητα, μέ μιά ἀφοσίωσι, πού κατόρθωσαν νά ἐμπνεύσουν τήν ὀρχήστραν διά νά ἀποδώσῃ ἕνα ἥχον ὑνειρώδους ποιητικῆς διαυγείας.

Κατόπιν ὅλων αὐτῶν εἶναι φυσικόν, ὅτι δ ἀπομαγνητισμός μας ἀπό τόν ἀρχιμουσικόν μᾶς ἐφάνη δυσκολώτατος. Καί τά χειροκροτήματα πού τοῦ ἐξέφρασαν τίς αὐχαριστίες μας μετά τήν ἐκτέλεσιν τῆς Εἰσαγωγῆς τῶν «Ἀρχιτραγουδιστῶν», πού ἐσημείωνε τό τέλος τοῦ προγράμματος, ἔκλεισαν καί τήν αὐχήν τῶν ἀπαλνέσμων γρήγορα.

ALEX THURNEYSSEN